

CÂTEVA DATE REFERITOARE LA ȘCOLILE DE MUZICĂ BISERICESCĂ DIN ARHIEPISCOPIA ROMANULUI ȘI BACĂULUI ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX-LEA

Drd. Eduard RUSU

Facultatea de Istorie, Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași

Abstract

The religious musical education has been rooted in Romania since the 15th century, when, within various monastic centers, the Byzantine cultic music was taught in the established schools. Since these centers were insufficient and the need to form and prepare church singers was great, private schools were set up to prepare the future singers to serve parochial churches within the urban and rural areas starting with the second half of the 19th century onwards. Due to material and non-material shortages, this process was complicated and doubtful. The first half of the 20th century marks the period when many schools of ecclesial music are formed thus leading to the grounding of future forms of institutionalized religious musical education. The village and the Church joined to create the conditions for these activities, thus contributing to an evident development if it is to compare the beginning and middle of the last century.

Keywords: church music, school, education, student, singer.

Învățământul muzical bisericesc, într-un cadru instituționalizat, își face apariția în România relativ târziu. Românii aveau o bogată experiență în practicarea muzicii bisericești de sorginte bizantină, datorită centrelor monahale din aceste teritorii, a ierarhiei eclesiale, mereu atentă în susținerea și promovarea acestei frumoase arte, dar și a domnilor, cei care vegheau la buna funcționare a lucrurilor și contribuiau material la susținerea efortului depus de toți cei angrenați. Cel mai cunoscut centru monahal în care a înflorit cultura muzicală, prin munca depusă de monahi, atât la compunerea de noi piese muzicale religioase, cât și la copierea și traducerea lor, a fost Școala muzicală de la Mănăstirea Putna, înființată în timpul lui Ștefan cel Mare, cea care a avut un aport deosebit în dezvoltarea culturii din acele vremuri. Deși, aveam baze solide pe care să se construiască un sistem, în care să se învețe muzica,

lucrurile au evoluat foarte lent, din varii motive. La sfârșitul secolului al XIX-lea și, mai ales, la începutul celui următor, situația se schimbă, datorită contextului politic și cultural din întreaga Europă și încep să apară timid școli particulare în care se pregăteau viitorii cântăreți ai bisericilor din România. Despre începuturile școlilor de acest profil, din cadrul Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului, vom încerca să vorbim în cele ce urmează.

Școala de muzică vocală a lui Mihai I. Stamate din Bacău

Existența primei școli în care se putea învăța muzica religioasă în orașul Bacău, este pusă în legătură cu Biserica „Sfântul Nicolae”, deoarece un cântăreț al acesteia, Mihai I. Stamate este cel care înființează o astfel de școală. Data înființării școlii nu se știe cu exactitate, dar se presupune că ea este cuprinsă în intervalul 1882-1906, 1906 fiind anul în care apare atestată documentar școala lui Gr. Alexandrescu, fost profesor al școlii lui Mihai Stamate¹.

Desfășurarea activității în această unitate de învățământ nu era conformă cu programa școlară, notele nu erau consemnate, totul făcându-se într-o manieră neprofesională. Acest lucru este adus la cunoștința organelor superioare, care iau măsurile necesare. Situația complicată în care se afla școala reiese din următorul fragment: „Din fosta școală a domnului Mihai I. Stamate nu s-a putut constata numărul absolvenților, întrucât, nu s-a putut găsi matricola, lipsind el din oraș, din care cauză nici salariul său ce i se mai cuvenea pe trimestrul ianuarie a.c. nu i s-a mai putut da, neștiind unde se află, după cum raportează parohul parohiei «Sfântul Neculai»...”².

Desființarea școlii lui Mihai I. Stamate de la 1 septembrie 1909 a fost hotărâtă în urma anchetei făcute de protoiereul iconom A. Costea cu un an în urmă, când directorului școlii – reclamat de cântărețul Ion S. Popa – i-au fost verificate actele unității de învățare, constatându-se că acesta utiliza registre cu certificate de absolvire nesigilate, cu numere de emiterie sărite, cu formule ciudate, lipsite uneori de logică: „a absolvit școala, dar mai are nevoie de un an sau

¹ Preot Ioan Mareș, *Biserica Sfântul Nicolae din Bacău*, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1983, pp. 198-199.

² *Adresa nr. 647 din 10 mai 1919*, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 37/1910, f. 27.

doi de practică, ca să poată fi numit dascăl³. Concluziile anchetei au condus la închiderea acestei școli, hotărându-se ca pe viitor înscrierile să se facă o singură dată pe an.

Școala de Cântări Bisericești și Muzică Vocală „Grigore Alecsandrescu” din Bacău (1906-1911)

Despre înființarea și existența Școlii de muzică din orașul Bacău, aparținând lui Grigore Alexandrescu, aflăm chiar din relatările „proprietarului” cu ocazia adresării unei cereri către Minister: „Subsemnatul cleric Gh. Alecsandrescu, cântăreț I-lea la biserica „Sfântul Nicolai” din Bacău, județul Bacău; am distinsa onoare a vă expune următoarele: Cu ordinul Preasfințitului Episcop al Romanului N: 753/906; 1841/209 și a Onor Casei Biserica N: 37486/909 mi s-a admis să înființez în orașul Bacău o școală de cântăreți bisericești, fapt ce am și adus la împlinire încă din 1906, înființând eu personal în orașul Bacău o școală particulară de cântăreți bisericești în propriile mele case, suportând cheltuieli cu mobilier și toate cele necesare școlii și unde elevii au și început studiile pentru cântăreți bisericești⁴. Observăm că această școală și-a început existența timidă în anul 1906, în urma efortului și dragostei pentru muzică și educație, depuse de către Grigore Alecsandrescu. O altă sursă, care certifică autenticitatea datei la care a fost înființată școala, este reprezentată de un alt dosar din aceeași arhivă, în cuprinsul căreia găsim și o sarcină ce revenea întemeietorului acestei Școli: „... a preveghea de aproape viața elevilor ca să iasă din Școală nu numai buni Cântăreți, dar și oameni morali...”⁵.

O contradicție referitoare la data reală a înființării Școlii o reprezintă o cerere adresată Episcopului Romanului tot de către Grigore Alecsandrescu, în care relatează, printre altele, că acea școală de cântăreți a fost înființată la data de 1 octombrie 1909, aducându-se ca argument aceleași ordine de înființare afișate mai sus. Cu toate

³ Sfânta Episcopie a Romanului, dosar Nr. 54-din 25 iulie 1908 litera opisului M. *Dosarul cântărețului Mihaiu I. Stamate din urbea Bacău* apud preot Ioan Mares, *op. cit.*, p. 199.

⁴ *Cerere*, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 8/1914, f. 16.

⁵ *Adresa nr. 918 din 6 iulie 1910*, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 37/1910, f. 26.

acestea, la semnătura finală apare și ștampila Școlii, cu inscripția, „Școala de Cântări Bisericești și Muzică Vocală din Bacău 1906”, care cuprinde și anul înființării – 1906, ca și în cazul altor cereri⁶. Probabil, până la data de 1 octombrie 1909, școala a funcționat fără a avea toate formalitățile în regulă, fapt ce reiese și din cererea amintită când, la momentul redactării ei, școala deja funcționa.

După desființarea școlii lui Mihai Stamate, o parte dintre elevii de aici au fost preluați de Gr. Alecsandrescu pentru școala sa. Aceștia erau cunoscuți de către profesor, deoarece el însuși le-a predat muzica în școala lui Stamate. După terminarea stagiului, pentru eliberarea certificatelor de absolvire, Gr. Alecsandrescu apelează printr-o cerere la Episcopul Romanului, cerându-i să-l dispună pe „Cucernicul Protoiereu” al județului Bacău pentru a face examinarea finală și a elibera certificatele de absolvire celor cinci (șase) elevi⁷.

Comisia întrunită în capela Bisericii „Sfântul Nicolae” pentru evaluarea elevilor s-a compus din Preoții Iconomi Gh. V. Crivăț și Ioan Ene, împreună cu protopopul orașului și, conform ordinului Nr: 383/910 dat de Episcopul Romanului, au fost examinați următorii elevi: Mironescu Ioan, Enache Ilie Constantin, Pâslaru Gheorghe, Ciuchină Adam, Pascu Petru și Iuverdian Vasile. Fiecare membru al comisiei a avut câte un catalog personal, în care au fost notate notele corespunzătoare fiecărui elev, la finalul examenului confruntându-se toate cataloagele și făcându-se media finală⁸. Materiile de examinare ale elevilor au fost: „Teorticonul”, „Cetirea”, „Canto cu note”, „Canto fără note” și „Rânduiești Bisericești” (Tipic). Notele finale obținute s-au cuprins între 7.00 și 7.20, doi dintre elevi fiind amânați de la examinare pentru lunile aprilie și iunie⁹.

Odată cu introducerea noului regulament al Școlilor de cântăreți bisericești din România, în anul 1911, a fost necesar ca în fiecare școală de profil să se introducă pe lângă materiile existente, o serie de materii cu caracter teologic. „Scopul acestor școale este de a

⁶ Adresa nr. 271 din 28 februarie 1910, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 37/1910, f. 3.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Proces verbal-anul 1910 luna aprilie în 6 zile*, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 37/1910, f. 6.

⁹ *Catalogul de examen...*, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 37/1910, f. 7.

pregăti și a da bisericilor din regatul român cântăreți și paraclisieri binecunoscători, atât de psaltichie și tipicul bisericesc, cât și de muzică liniară elementară și corală”¹⁰. Materiile de studiu prevăzute în Monitorul Oficial sunt: „Muzica bisericească orientală (pe psaltichie și în mod practic)”, „Tipicul bisericesc”, „Muzica Occidentală (teorie și cor)”, „Citirea bisericească pe cărți de ritual cu litere chirilice și latine”, „Istoria Vechiului și Noului Testament”, „Catechismul Bisericii creștine ortodoxe”, „Principii de morală creștină”, „Noțiuni de liturgică”, „Istoria Bisericii române” și „Practica cancelariei parohiale”¹¹.

Prevederile regulamentului au fost puse în aplicare și la școala lui Gr. Alecsandrescu. Pentru predarea noilor materii de studiu, acesta propune Episcopiei ca, „Istoria Vechiului și Noului Testament” să fie predată de Părintele Diacon Alecsandru Apostol, licențiat în Teologie și profesor la liceul din Bacău, iar „Muzica Occidentală (teorie și cor)” să fie predată de către Anton Colgiu, „maistru” de muzică la același liceu¹².

Activitatea acestei școli a încetat în anul 1911, din motive pe care le vom înfățișa mai jos.

Școala de Canto-Psaltichie „Ioan S. Popa” din Bacău (1907-1911)

Prin cererea înregistrată la Episcopia din Roman, cu numărul 789 din 10 iunie 1910, aflăm că Ioan S. Popa, cantor I la Biserica „Sfântul Ioan” din Bacău era și diriginte al Școlii de Canto-Psaltichie „Ioan S. Popa” din același oraș, înființată de el însuși, în cadrul căreia preda muzica bisericească. Din relatările sale deducem că această școală a fost înființată pe 1 noiembrie 1907, prin aprobarea Episcopiei Romanului cu Ordinul Nr: 1020/907, precum și prin Ordinul Nr: 256321/907, dat de Ministrul Cultelor împreună cu Administrația Casei Bisericești¹³. Din același document aflăm

¹⁰ Programul analitic al obiectelor de învățământ ce se predau în Școlile de cântăreți bisericești, în „Monitorul Oficial”, nr. 238, joi 27 ianuarie, 1911, p. 9814.

¹¹ *Ibidem*, pp. 9812-9814.

¹² Adresa nr. 1156 din 26 septembrie 1911, „Arhivele Statului Piatra-Neamț”, Fond „Episcopia Romanului”, Dosar 16/1911, f. 6.

¹³ Adresa nr. 789 din 10 iunie 1910, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 37/1910, f. 23.

că durata studiilor la această școală era de trei ani. Tot acum, aflăm și faptul că, scopul cererii era acela de a solicita permisiunea episcopului pentru examinarea primei serii de absolvenți ai școlii, un număr de 22 de elevi, și delegarea Protoiereului de Bacău, ca șef al comisiei de evaluare¹⁴.

Situația rezultată în urma examinării reiese din procesul-verbal întocmit: „Subsemnatul Protoereu al Județului Bacău Iconom Toma Petrescu asistat de Cucernici Preoți SubProtoereul Sachelar Teodor Zota și Iconom Petru Bocescu, membri propuși în Comisiunea examinatoare, în conformitate cu ordinul Preasfințitului Episcop Locotenent No. 1046/911 din anul 1911, ne-am transportat la școala de cântăreți bisericești «Ioan S. Popa» din orașul Bacău, și am procedat la examinarea elevilor absolvenți propuși de Instructorul școlii Ioan S. Popa, care s-a ținut la 30 Iunie a. c. și fiindcă acești elevi nu s-au putut prezenta spre a fi examinați, din cauză că au fost bolnavi, numitul Instructor a cerut Sfintei Episcopii ca să fie admiși la examen în această lună Septembrie și, conform ordinului menționat mai sus, am procedat la examinarea elevilor notați în catalogul întocmit și anexat la acest proces verbal. Elevii au obținut note satisfăcătoare după cum se poate vedea în alăturatul catalog fiind toți promovați. Drept care s-a adresat acest proces verbal semnat de subsemnatul și cei doi membri asistenți ai Comisiunii, care se va înainta Preasfințitului Episcop Locotenent, cu rugămintea sa (sic!) da Înalta Preasfinției Sale aprobare”¹⁵.

Înscrierile la cursurile acestei școli se făceau în două etape: 2-9 ianuarie și 2-9 iulie, ca mai apoi, înscrierea să se facă doar în toamnă. Activitatea desfășurată pe băncile acestei școli era una bună, cu rezultate notabile și cu un progres vizibil. Disciplinele studiate aici erau aproximativ aceleași ca în școala lui Alecsandrescu, doar denumirea lor variind ușor; acestea erau: „Teoria Psaltichiei”, „Citirea”, „Cântarea pe note”, „Cântarea practică”, „Tipicul” și „Conduita”¹⁶.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Proces-verbal*, 9 septembrie 1911, „Arhivele Statului Piatra-Neamț”, Fond „Episcopia Romanului”, Dosar 16/1911, f. 34.

¹⁶ *Catalogul cu notele și mediile obținute de elevii școlii de cântări bisericești „Ioan S. Popa” la examenul de absolvire, în anul 1910*, „Arhivele Statului Piatra-Neamț”, Fond „Episcopia Romanului”, Dosar 16/1911, f. 35-36.

În urma unei cercetări a activității făcută în școala lui Ioan S. Popa, protopopul Toma Petrescu relatează: „Examinând pe elevii la cântare, citit și Tipic am constatat oarecare progres, totuși, se pune în vedere maestrului să-și dea mai multă silință pentru a scoate băieții bine pregătiți pentru posturile de cântăreți”¹⁷.

Școala de Cântăreți Bisericești din Bacău (1911-1914)

Existența în orașul Bacău a două școli de cântăreți bisericești, care funcționau în paralel, nu constituia neapărat un aspect pozitiv, deoarece între cele două școli nu era totdeauna o concurență loială. Fiecare din conducători căuta să-l denigreze pe celălalt, pentru a atrage de partea sa mai mulți elevi, numărul lor în acea perioadă fiind de aproximativ 40-50, pentru fiecare școală. Acest aspect ducea la slăbirea calității învățământului, lucru ce-l determină pe protopopul de Bacău, Toma Petrescu să ceară Episcopiei unificarea celor două școli, în anul 1911. Cererea de unificare cuprindea următoarele aspecte: „în orașul Bacău funcționează două școli de cântăreți Bisericești, una condusă de cântărețul I. S. Popa și alta de cântărețul Gh. Alecsandrescu, având fiecare un număr de 40-50 elevi, ce plătesc câte 5 lei lunari (sic!) conducătorilor respectivi. Având convingerea că numiții instructori urmăresc, mai mult scopul material, decât instruirea elevilor, din care cauză, mai ales în timpul din urmă, își fac concurență, pentru a atrage fiecare mai mulți elevi, ajungând a se ponegra, unul pe altul, chiar față de elevi; Având în vedere că nici unul din ei nu are toate cunoștințele suficiente și nici nu pot singuri să predea toată materia potrivit noului program pentru școlile de cântăreți bisericești și nici nu au fond cu ce să plătească alți profesori; Mai considerând că pe lângă instrucție le mai trebuiește elevilor și educație în spiritul Bisericesc, pentru care sunt chemați, ceia ce numiții nu pot să le-o dea și ca consecință să văd multe noi elemente, eșite din aceste școli, că nu corespund chemării lor, sunt de părere Preasfințite Stăpâne, ca pentru încetarea urâtei concurențe și pentru ca elevii să devină buni servitori bisericești, să binevoiți a ordona ca ambele școli să fie unite în una singură, cu denumirea de «Școala de Cântăreți Bisericești din

¹⁷ *Proces-verbal* din 16 iunie 1910, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 37/1910, f. 32.

Bacău» și să fie pusă sub direcțiunea Părintelui Subprotoiereu Sachelarul Teodor Zota, parohul parohiei «Precista» din orașul Bacău, iar actualii instructori, dimpreună cu alții, de va fi nevoie, să fie profesorii școlii”. Cererea a fost aprobată, acest lucru constatându-se chiar pe cererea depusă de Toma Petrescu¹⁸.

Fuziunea celor două școli nu a fost văzută prea bine de Grigore Alecsandrescu și Ioan S. Popa, deoarece autoritatea și influența lor scădea, iar ei trebuiau să se supună regulilor noului director. Drept urmare, au început să apară la Episcopie doleanțe în acest sens. Grigore Alecsandrescu, într-o cerere adresată Episcopului spune: „...în anul corent m-am conformat noului regulament al Școalelor de Cântări angajându-mi profesor de religie și maistru de muzică vocală, despre care am adus și la cunoștința Preasfinției Voastre cu raportul No: 13 din 20 Septembrie a.c., cerând cuvenita aprobare, în urmă însă mi se face cunoscut că școala mea se contopește cu o alta a domnului Popa sub conducerea preotului Theodor Zota, ear eu rămân ca simplu maistru și mi se ia din mâna mea puținul venit material, fără să știu până acum în ce situație rămân: Subsemnatul fiind cântăreț la biserica Sfântul Nicolae din Bacău, și Preasfinția Voastră știind cât de puțin sunt retribuiți cântăreții față cu munca lor, și deoarece [...] școlii de cântăreți mai contribuind întrucâtva a mai îndulci starea materială a familiei mele foarte numeroasă, respectos vă rog Preasfințite Stăpâne, să dispuneți ca să rămân ca și până azi cu administrarea materială a școlii de cântări cu condițiune că mă voi conforma noului regulament, având controlul moral un cleric din localitate, iar nu părintele Theodor Zota”¹⁹.

Rezistând tuturor inconveniențelor noului statut, Gr. Alecsandrescu a continuat să profeseze în cadrul noii școli înființate, dar omologul său, Ioan S. Popa a refuzat această colaborare: „...instructorul scoalei «I. S. Popa» refuză de a veni și a trimite elevii la această scoală, unde în lipsa de alt local, am hotărât a se [inteligibil] până la primăvară. Acest refuz al numitului instructor, fiind, pe de o parte, o nesocotire a ordinului dat, iar, pe de altă parte, fiind și în paguba

¹⁸ Adresa nr. 1227 din 12 octombrie 1911, „Arhivele Statului Piatra-Neamț”, Fond „Episcopia Romanului”, Dosar 16/1911, f. 11.

¹⁹ Adresa nr. 1544 din 31 decembrie 1911, „Arhivele Statului Piatra-Neamț”, Fond „Episcopia Romanului”, Dosar 16/1911, f. 45.

bunului mers al școlii; căci numai încurcă elevii, neavând timpul material să predea singur la cele 3 clase, mai lipsind și 2-3 zile pe săptămână, când regulat, se duce la București, cu respect vă rog să binevoiți a lua măsurile ce le veți crede cu cale”²⁰.

Deși, nemulțumit la început, Grigore Alexandrescu a continuat să-și desfășoare activitatea în noua instituție, unde, în anul școlar 1911-1912, preda muzica bisericească. În acel an școlar au fost înscriși 35 elevi în anul I, dintre care au promovat 25 elevi în anul II și 37 elevi în anul III. Dintre aceștia, 33 au susținut examenul de absolvire²¹.

Cu toate că noua școală avea ca director pe Theodor Zota, Gr. Alecsandrescu a fost conducătorul ei în fapt, după cum însuși menționa, instituția oferind într-o scurtă perioadă 64 de absolvenți, repartizați la diferite parohii din mediul urban și rural. Datorită acestui fapt, se solicită autorizația Ministerului Cultelor pentru continuarea școlii particulare de cântări din Bacău, după ce foștii ei directori, preotul Theodor Zota, numit protopop și diaconul Alexandru Apostol, renunțaseră la responsabilitățile în cauză, iar școala risca să fie desființată²². Predarea arhivei acumulate de-a lungul timpului către ultimul director al școlii din Bacău, diacon Alexandru Apostol, ne demonstrează că la începutul anului 1914, școala de cântăreți bisericești din Bacău a fost desființată, aspect dovedit și de mențiunea directorului școlii similare din Roman, din anul 1915, conform căreia s-au desființat toate școlile de cântăreți din Eparhia Romanului, rămânând doar cea de pe lângă Episcopie²³.

O dovadă a celor spuse anterior, referitoare la adevăratul conducător al școlii, lucru care și confirmă aspirațiile de conducere ale lui Gr. Alecsandrescu, este o scrisoare trimisă unei persoane, în care se plânge de situația nefericită pe care o trăiește după fuziunea celor două școli. De asemenea, îi cere să intervină pe lângă Episcop ca să-l pună pe el director al școlii. Motivele aduse în această

²⁰ Adresa nr. 69 din 1 decembrie 1911, „Arhivele Statului Bacău”, Fond „Parohia Precista Bacău”, Dosar 1/1911, f. 66-67.

²¹ Adresa nr. 1337 din 21 septembrie 1912, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 15/1912, f. 60, 66.

²² Adresa către Minister, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 15/1912, f. 16.

²³ Adresa nr. 967 din 22 iulie 1915, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 7/1915, f. 40.

scrisoare sunt legate de dispoziția Regulamentului Școlilor de Cântăreți Bisericești, care prevede că o astfel de școală trebuie condusă de un cleric. Pentru că Gr. Alecsandrescu era doar cântăreț bisericesc și, prin urmare, nu avea drept de conducere, propune ca și cântăreții să facă parte din cler, după exemplul altor școli din țară, care erau conduse de directori cântăreți bisericești și care erau socotiți ca făcând parte din clerul inferior. Un alt motiv se referea la faptul că el a fost cel care a înființat școala și el a supravegheat la bunul mers al ei și nu merita să fie pus în postura în care se afla²⁴.

Școala „Episcop Melchisedec” din Roman

Școala înființată prin dorința testamentară a Episcopului Melchisedec a purtat denumirea de „Școala de cântări bisericești «Episcopul Melchisedec», fondată în 1911”. Acest lucru este redat de un document păstrat din corespondența școlii cu Episcopia: „Urmând ca la 1 septembrie a.c. (1911) să se înființeze pe lângă această Sfântă Episcopie școala de cântări bisericești, scriem P.C. Tale (protoierului de Roman, n.a.) ca prin parohii să se înștiințeze toți candidații doritori de a urma cursurile acestei școale. Pentru anul acesta înscrierile se vor face până la 1 octombrie a.c.”²⁵.

Admiterea la cursurile acestei școli era una riguroasă, cu etape ce nu au fost întâlnite și în cazul celorlalte școli. Elevii doritori de a accede la aceste cursuri, trebuiau să facă dovada posesiei certificatului cursului primar de școală, extractul de naștere, actul de vaccin, certificatul de botez, dovadă de bună purtare din partea parohiei de proveniență, certificatul medical, precum și certificatul de naționalitate și de bună purtare dat de Primărie²⁶.

Perioada de studii în această Școală se desfășura pe parcursul a trei ani, plus un an de practică, așa cum prevedea în anul 1914 Theodosie, episcop al Romanului²⁷. Personalul didactic al Școlii

²⁴ [...], „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 8/1914, f. 17-18.

²⁵ Adresa nr. 1132 din 27 august 1911, „Arhiva Statului Piatra-Neamț”, Fond „Cancelarie”, Dosar 16/1911, f. 2.

²⁶ Adresa nr. 967 din 22 iulie 1915, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 7/1915, f. 40.

²⁷ Adresa nr. 721 din 3 iunie 1915, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 7/1915, f. 34.

de pe lângă Episcopie era format, la început din doi profesori – Preotul Melchisedec Mârza, parohul bisericii „Sfântul Nicolae” din Roman, care preda Religie și Citire și care a îndeplinit și funcția de director în perioada 1911 – aprilie 1912 și Ierodiaconul Eftimie Vasiliu, slujitor la Catedrala Episcopală și profesor de muzică bisericească în perioada anilor 1911-1914. Dintre cei care i-au succedat în funcția de profesor, amintim pe Iconomul Teodor Teodorescu, profesor de științe religioase (1912-1917) și director în perioada anilor 1912-1916²⁸. Conform unui stat de plată al profesorilor din această Școală, aflăm că iconomul Teodor Teodorescu, director și profesor, precum și ierodiaconul Eftimie Vasiliu, erau remunerați cu câte 30 de lei lunar, din care li se oprea un anumit procent drept impozit²⁹.

Raportul de închidere a anului școlar 1913-1914 redă următoarea situație a prezenței la examenul de promovare: în clasa I au fost înscrși un număr de 8 elevi, dintre care 7 s-au prezentat la examen. În clasa a II-a au fost înscrși 9 elevi, toți dând examenul. În aceeași situație erau și cei 12 elevi înscrși în clasa a III-a. Din toți cei prezenți la examen, situația promovabilității este următoarea: din cei 8 elevi au promovat 3, 2 au rămas corigenți și 3 repetenți. În clasa a II-a, din cei 9 elevi au promovat 5, unul a rămas corigent și 3 au rămas repetenți. Din cei 12 elevi ai clasei a III-a, 9 au promovat și 3 au rămas corigenți. Raportul situației școlare este semnat de directorul Vucol Dornescu care, se pare că la acea perioadă îndeplinea funcția de director al Școlii de Cântăreți³⁰.

Începând cu 1 septembrie 1914 Dimitrie Pipa, cântăreț la Catedrala Episcopală din Roman devine profesor la școala de cântăreți³¹, numirea lui în această funcție fiind confirmată de următoarele state de plată a profesorilor de aici. De reținut, este faptul că sumele ce intrau în folosirea școlii proveneau din diferite donații, ale diferitelor persoane și instituții laice și bisericești din acea zonă, așa

²⁸ Adresa nr. 1108 din 26 august 1911, „Arhiva Statului Piatra-Neamț”, Fond „Episcopia Romanului”, Dosar 16/1911, f. 1; Stat pentru plata personalului... pe luna februarie 1917, „Arhiva Statului Piatra-Neamț”, Fond „Episcopia Romanului”, Dosar 9/1917, f. 4.

²⁹ Stat constatând prezența în serviciu și achitarea diurnei..., „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 8/1914, f. 13.

³⁰ Adresa nr. 900 din 7 iulie 1914, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 8/1914, f. 55.

³¹ Adresa nr. 1110 din 29 august 1914, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 8/1914, f. 73.

cum se specifică în întreg dosarul 8/1914 din Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului.

În anul 1915 observăm că numărul profesorilor de la această școală sporește cu încă unul, Nicolae Mursa, profesor de „Cetire și tipic bisericesc”³², iar în anul 1917, școala trece printr-o perioadă dificilă din cauza războiului, „în curgerea anului școlar curent, din cauza împrejurărilor extraordinar de grave prin care a trecut și trece țara noastră, fatalmente a trebuit să stagneze toată activitatea culturală în general și, prin urmare, și școlișoara noastră de asemenea n-a putut fi scăpată de această stagnațiune, suspendându-se cursurile ei în câteva rânduri; așa că dacă s-a putut lucra ceva, aceasta s-a făcut mai temeinic, numai de la Paști și până la finele anului... din numărul de 29 elevi înscriși la începutul anului, abia 14 au putut frecventa școala și depune examenele, ceilalți nu s-au mai prezentat, fiind părinții lor domiciliați prin comunele ocupate de zona militară-războinică...”³³.

După terminarea primului Război Mondial, situația generală din școala de cântăreți începe să se amelioreze prin revenirea copiilor la școală, într-un număr mai mare ca înainte de începerea conflagrației. Un alt aspect pozitiv este și încurajarea lor de către Theodosie, episcopul Romanului, prin distribuirea unor burse elevilor eminenți, în valoare de 30-40 lei³⁴, care, în contextul sfârșitului războiului, reprezentau o adevărată salvare.

Programa de evaluare a elevilor din luna iunie, anul 1920 conținea materii de cultură religioasă și cântare bisericească, studiate în cursul celor patru ani. Acestea erau: „Istoria Vechiului și Noului Testament” (clasa I), „Catehismul” și „Morală” (clasa a II-a), „Istoria Bisericii Ortodoxe Române” și „Liturgica” (clasa a III-a) „Muzica bisericească”, „Cetirea”, „Tipicul” și „Muzica vocală” (clasele I-III), „Muzica bisericească, teorie și practică” (clasa a IV-a)³⁵.

³² Adresa nr. 349 din 17 martie 1915, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 7/1915, f. 14.

³³ Adresa nr. 639 din 17 iulie 1917, „Arhiva Statului Piatra-Neamț”, Fond „Cancelarie”, Dosar 9/1917, f. 18, 21.

³⁴ Adresa nr. 1092 din 19 iulie 1920, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 15/1919, f. 27.

³⁵ Adresa nr. 746 din 8 mai 1920, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 15/1919, f. 22-23.

La sfârșitul anului școlar 1933-1934, școala „Episcop Melchisedec” număra 105 de elevi, 36 în anul I, 45 în anul II și 24 în anul III, dând 19 absolvenți pregătiți să ocupe posturile vacante de cântăreți bisericești. Această situație ne demonstrează că, în perioada interbelică, această școală a dobândit o importanță deosebită și un interes crescut în rândul candidaților. Până în anul 1934 examenul de absolvire a celor trei clase urmărea verificarea cunoștințelor religioase, muzicale și tipiconale, dar după adăugarea clasei a IV-a și după diversificarea programei școlare – care cuprindea și elemente de cultură generală și națională – acesta era mult mai complex. El consta într-o probă scrisă, în care elevul își expunea din cunoștințele religioase, de istorie, geografie și de limba română, precum și din două probe orale, „o examinare sumară din religie, instrucție civică, istoria și geografia țării, o cântare bisericească pe note și în mod practic cu întrebări din tipicul bisericesc asupra serviciului divin”³⁶. Prevederile privind examinarea elevilor erau conforme cu „Regulamentul pentru reorganizarea și funcționarea școalelor de cântăreți bisericești, din biserica autocefală ortodoxă română, votat de Sfântul Sinod, în ședința de la 25 Octomvrie 1910, Articolul 12”, publicat în „Monitorul Oficial”: „la examenele anuale, chiriaria va fi reprezentată printr-o persoană competentă în cunoștințele muzicale; iar examenul de absolvire se va ține înaintea unei comisiuni compusă din directorul și profesorii școlii, asistați de un delegat al onor. Minister al cultelor și instrucțiunii și de unul al P. S. Chiriarii respectiv. Examenul va consta din probe teoretice și practice, adică cântări pe note și în mod practic”³⁷.

Dintr-o dispoziție adresată Școlii „Episcop Melchisedec” în anul 1935 de către Ministerul Apărării Naționale, prin care se voia aflarea datelor oficiale referitoare la școală și criteriile după care se coordonează aflăm:

- Denumirea oficială a școlii era Școala de cântări bisericești „Episcop Melchisedec”;

³⁶ Norme pentru examenul de absolvire cu diplomă a Școalelor de Cântăreți bisericești (art. 12 Reg.), „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 16/1938, f. 19.

³⁷ Regulamentul pentru reorganizarea și funcționarea școalelor de cântăreți bisericești, din biserica autocefală ortodoxă română, votat de Sfântul Sinod, în ședința dela 25 Octomvrie 1910, Articolul 12, în „Monitorul Oficial”, din 27 ianuarie 1911, p. 9814.

- Absolvenții școlii primesc la terminarea stagiului diplomă de absolvire;

- Elevii care erau primiți să studieze aici trebuiau să aibă vârsta până în 18 ani, să aibă patru clase primare, unii chiar aveau cursul primar de șapte clase;

- Cursurile se desfășurau zilnic de la orele 8-12 și 14-17;

- Perioada de școlarizare era de patru ani și cuprindea și perioada de practică;

- La absolvire Școala eliberează diplome în numele P.S. Episcop, conform Regulamentului Școlilor de Cântări Bisericești din anul 1910 (1911), semnate de Episcop și directorul Școlii³⁸.

Pentru anul școlar 1938-1939 materiile de studiu ce se predau la Școala de Cântăreți „Episcop Melchisedec” au fost distribuite după cum urmează: diaconul A. Șerban predă „Religia”, unsprezece ore și „Instrucția civică” la clasa a III-a, o oră. Arhidiaconul Ștefan Pruteanu predă „Muzica Bisericească” la clasa a II-a, patru ore, clasa a IV-a, patru ore; „Citirea cu cântare practică” la clasa a II-a, o oră, la clasa a IV-a două ore, „Istoria” la clasa I două ore, la clasa a III-a o oră, la clasa a IV-a o oră; „Igiena”, la clasa a III-a o oră, la clasa a IV-a o oră – în total șaptesprezece ore. Preotul C. Platon predă „Limba Română” la clasa I două ore, clasa a II-a două ore, la clasa a III-a o oră și la clasa a IV-a două ore; „Istoria” la clasa a II-a două ore – în total nouă ore. Vasile Ghimpu predă „Muzica Bisericească” la clasa I patru ore, la clasa a III-a patru ore; „Citirea cu cântare practică” la clasa I o oră, la clasa a II-a două ore – în total unsprezece ore³⁹, Acestora adăugându-se ulterior și Ioan Găgilă, care predă „Tipic” la toate clasele șase ore.

La conducerea școlii va fi diaconul D. Șerban, până în data de 12 decembrie 1947, când este succedat de arhidiaconul Ștefan Pruteanu, el fiind cel care rămâne director până la fuziunea școlii din Roman cu cea similară din Suceava în anul 1952⁴⁰.

Examinarea pentru eliberarea diplomei de absolvire în Școala „Episcop Melchisedec” la jumătatea secolului al XX-lea se făcea

³⁸ Tablou cerut de Onor Ministerul Apărării Naționale cu No: 7709 a.c., „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 35/1935, f. 58.

³⁹ Adresa 6356 din 20 septembrie 1938, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 36/1938, f. 130.

⁴⁰ Adresa nr. 7667 din 16 decembrie 1947, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 13/1947, ff. 150-152.

conform prevederilor publicate în „Monitorul Oficial” potrivit regulamentului de organizare și funcționare a unei astfel de școli. În anul 1947, la Școala „Episcop Melchisedec” examinarea finală se dădea în scris la „Științele Religioase” și la „Limba română” și un examen oral, constând probabil în interpretare muzicală⁴¹.

Articolul 27 din Regulamentul pentru școlile de cântări, referitor la organizarea comisiei de examinare prevede: „Examenul de absolvire se va ține înaintea unei comisiuni alcătuită din directorul școlii și profesori de materiile la care se examinează, cu un delegat al chiriarhului respectiv și un delegat al Ministerului Cultelor. Examenul se va ține sub președinția chiriarhului locului”⁴². Examenul la „Științe Religioase” consta în tratarea unui subiect din cele 5 propuse: „1) Ierarhi moldoveni care au sprijinit prin tipărituri cultura religioasă; 2) Cărțile de ritual, cuprinsul și însemnătatea lor; 3) Sfânta Liturghie și explicarea momentelor principale din ea; 4) Sfaturile evanghelice și 5) Sfintele Taine în general și Sfânta Taină a Botezului în special”⁴³. Tot 5 subiecte au fost propuse și pentru „Limba română”, acestea au fost: „1) Viața și opera lui Ion Creangă; 2)... românească și importanța ei; 3) Ce am obținut cu ocazia aducerii moaștelor Sfintei Parascheva în Roman; 4) Matei Basarab și Vasile Lupu și 5) Rolul cântărețului în viața satului”⁴⁴.

Conform programei analitice eliberate de Administrația Patriarhală, Serviciul de studii și învățământ, cu ordinul Nr. 13208/949, lista obiectelor ce s-au studiat începând cu 1 ianuarie 1950 este: „Muzica psaltică; Tipic și cântare bisericească, Muzica vocală; Studiul Biblic al Vechiului Testament; Catehism, Istoria Bisericii creștine, Contabilitatea, Constituția R.P.R.”, precum și îndeletniciri practice: „Pomicultura, Stupăritul, Curățat candelilele și Higiena” – pentru clasa I și pentru clasa a II-a: „Muzica psaltică, Tipic și cântare bisericească, Muzica vocală, Studiul Biblic al Noului Testament,

⁴¹ *Proces verbal* No: 1, 1947 iunie 14, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 34/1947, f. 62.

⁴² *Decret-Lege pentru organizarea și funcționarea școlilor de cântări bisericești, Articolul 27*, în „Monitorul Oficial”, anul CXIV (1946), nr. 223, joi 26 septembrie, partea I, p. 10472.

⁴³ *Proces verbal* No: 2, 16 iunie 1947, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 34/1947, f. 63.

⁴⁴ *Proces verbal* No: 3, 16 iunie 1947, Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 34/1947, f. 64.

Dogmatica, Morala, Istoria Bisericii Române, Contabilitatea, Constituția R.P.R., Administrația Bisericească” și îndeletnicirile practice: „Pomicultura; Stupăritul, Pictura și Sculptura”⁴⁵.

La examenul de finalizare al studiilor din anul 1950 în cadrul Școlii „Episcop Melchisedec” examinarea era compusă din două probe, scrisă și practică. Pentru fiecare probă au existat câte trei subiecte, acestea au fost: „1) Încheierea unui proces verbal al adunării parohiale pentru întocmirea contului de gestiune; 2) Raport către Sfânta Episcopie pentru aprobarea contului de gestiune; 3) Redactarea unei convocări pentru alcătuirea bugetului parohiei”, pentru proba practică, iar pentru cea orală subiectele au fost: „1) Cum poate cântărețul ajuta pe preot în Parohie; 2) Biserica ortodoxă-română și regimul de Democrație Populară. Biserica a păcii și a poporului și 3) Inventarul parohiei și importanța lui”⁴⁶.

Pentru anul 1950 avem și primele informații referitoare la introducerea examenului de admitere pentru școala de cântăreți din Roman. Acesta consta în vizita medicală, examinarea aptitudinilor muzicale, o lucrare scrisă la limba română și examinarea orală a cunoștințelor de religie⁴⁷.

Ultimul an de funcționare al școlii „Episcop Melchisedec” din Roman a fost 1952, când fuzionează cu cea de același profil din Suceava, noul lor sediu fiind la Mănăstirea Neamț, înființându-se practic școala de cântăreți bisericești de la Mănăstirea Neamț.

Din aceste câteva date referitoare la învățământul muzical bisericesc, din prima parte a secolului al XX-lea, putem observa o serie de aspecte excepționale, ce au stat la baza dezvoltării muzicii bisericești, într-un cadru instituțional.

Prima jumătate a secolului trecut era una nesigură, din mai multe puncte de vedere, începând de la politic și până la religios. Aspirațiile de unire nutrite de românii din interiorul și exteriorul lanțului carpatic, generau o energie care îi împingea la realizarea unor fapte mărețe, poate peste măsura lor de putință, cu scopul de a ajunge din urmă Europa, de a ne alinia popoarelor civilizate și

⁴⁵ Adresa nr. 406 din 19 ianuarie 1950, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 34/1950, f. 12.

⁴⁶ Proces verbal No: 3, 16 iunie 1950, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 34/1950, f. 56.

⁴⁷ Adresa nr. 9832 din 27 septembrie 1950, „Arhiva Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului”, Fond „Cancelarie”, Dosar 34/1950, f. 180.

de a crea noului cetățean cât mai multe condiții de evoluție. În acest cadru, cu resurse financiare limitate sau inexistente, învățământul muzical religios și-a făcut simțită prezența, în condiții de lipsă de spații special destinate, de profesori și de elevi. Au existat, totuși, persoane care s-au zbatut din răsuputeri să încropească un angrenaj și chiar să îl facă funcțional. În această categorie intră și cei care au înființat școlile sus-amintite, îndemnați de dragostea pentru muzica bisericească și pentru evoluția cântului de la strană din bisericile țării. Prin eforturi personale au pus bazele „instituțiilor” de învățare a muzicii, apoi au fost îmbrățișați de către autoritatea bisericească și ajutați să funcționeze în continuare, iar în urma efortului conjugat, au reușit să trimită în parohii, oameni profesioniști – în măsura în care o permitea acea vreme – care să contribuie la ridicarea standardelor și la înfrumusețarea slujbelor.